

НАСЛІДКИ КАТАСТРОФИ НА ЧАЕС І ДОЛЯ

Вплив конфліктних ситуацій та соціальних катаклізмів на становище жінки визнано міжнародною спільнотою.

Чорнобильська катастрофа - унікальне за своїми наслідками для населення явище, яке найперше зачепило жінок та дітей.

Проведені 1994 року ІС НАН України соціологічні дослідження, що мали дослідити стан людей, потерпілих від аварії на ЧАЕС, "Чорнобиль - 94 - дорослі" (опитано 760 осіб, з них 405 жінок), "Чорнобиль - 94 - старшокласники" (опитано 196 осіб, серед них 93 дівчини) показали суттєві відмінності у відповідях на поставлені запитання залежно від статі.

На фоні загальної картини, яка тільки й дає сподіватися на краще, найприкметніший факт - негативна забарвленість відповідей жінок про зміни в їхньому становищі протягом

останнього року. На їхню думку, в них значно погіршилися (відсоток жінок і чоловіків, які відповіли на запитання, від загального числа респондентів відповідної статі):

	Жінки	Чоловіки
1 - стан здоров'я	90,8	75,3
2 - лікування	87,3	71,5
3 - платня	85,3	77,2
4 - матеріальне становище	82,3	77,1
5 - загальне самопочуття	77,8	68,9
6 - харчування	76,2	63,5
7 - дозвілля	59,3	52,0

На жіночих плечах і досі лежить важкий тягар хатньої праці і турбот про членів сім'ї. Проблемою стала і потреба добувати кошти на життя. Для жінок, потерпілих від аварії на ЧАЕС, стало важче і фізично, і психічно дбати про власне здоров'я та здоров'я членів родини. Нестача матеріальних засобів на життя, а поготів і на лікування, труднощі хатнього господарства, відсутність вільного часу, кризовий стан суспільства, що позначається на поведінці

близьких та дітей, ускладнюють і без того скрутну ситуацію. Уже навіть частка відповідей на запитання про те, на що можна сподіватися, коли йдеться про сім'ю та родичів (тут жінки завжди були попереду), в них куди менша, ніж у чоловіків (ж - 31,3 %, ч - 39,7 %). Жінки більше покладаються на Бога (ж - 51,5 %, ч - 37,7 %) і значно менше - на себе (ж - 21,6 %, ч - 33,0 %).

Песимістичніший, порівняно з чоловіками, погляд жінок у майбутнє (див. табл.).

Думка респондентів про їхнє майбутнє

Бачення майбутнього	Чоловіки	Стать	Жінки
У майбутньому життя зміниться на краще, але дуже не скоро	41,6		38,3
Буде ще гірше і надовго	12,0		17,0
Все добре вже залишилося в минулому, життя дедалі погіршуватиметься	14,3		16,0
Найближчі роки будуть кращі, ніж тепер	13,8		9,0
Нічого не зміниться, все буде як і досі	9,5		7,5

Дівчата-старшокласниці, потерпіли від аварії на ЧАЕС, не так песимістично дивляться в майбутнє, але вони менш оптимістичні, ніж юнаки, і тільки 7,8 % з них (проти 20,4 % юнаків) вважають, що через 5 років вони житимуть значно краще.

Жінки почуваються старшими свого віку і тут вони "випереджають" чоловіків. 8,9 % чоловіків і 0,7 % жінок почувають себе молодшими на 5-10 років.

За даними досліджень 1992 року (ІС НАН України - "Культурне відродження України"), жінки більше покладаються на зовнішні обставини, тобто їм властива екстернальність (ж - 43 %, ч - 31 %), а чоловіки - більше на себе та на внутрішні обставини, (тут переважає інтер-

нальність (ч - 45 %, ж - 36 %). Майже однаковим є відсоток чоловіків і жінок, які однаковою мірою покладаються на себе і на зовнішні обставини (властивість амбівалентності): відповідно 19 і 17 %. Дівчата-старшокласниці, потерпіли від аварії на ЧАЕС, більш "екстернальні" порівняно з юнаками, але в них відсоткові співвідношення значно оптимістичніші: екстернали - відповідно 30,1 та 19,4 %, амбіваленти - 31,1 та 23,7 %, інтернальні - 38,3 та 57,0 %.

Чоловіки більше покладаються на себе, за останній рік віра їх у краще майбутнє збільшилася в третини (33 %), чого не можна сказати про жінок (лише 21,6 %).

Для того, щоб якимось триматися, людина потребує підтримки сім'ї, цікавих занять та відпочинку (див. табл.).

Думка опитаних про те, що краще відволікає їх від гнітючого настрою

	Чоловіки	Жінки
Дружня родина	72,4	80,7
Відпочинок	43,8	55,8
Цікаве заняття	44,6	46,4
Весела компанія	36,1	26,4
Відвідання церкви	11,7	24,4
"Треба добряче випити"	12,8	3,7
Лікування	8,8	13,8
Молитва на самоті	5,4	11,9
Нічого не допомагає	5,1	2,2

Сумного настрою, вважають жінки (більшою мірою, ніж чоловіки), може позбавити найліпша розрада - дружна сім'я, допоможуть в цьому і відпочинок, відвідання церкви, молитва.

Чоловіки ж шукають порятунку від відчаю у "веселій компанії", нагоді добряче випити. Однак і чоловіки, і жінки вважають найкращим засобом (після підтримки сім'ї та відпочинку) тримати в рівновазі свій душевний стан.

Професіональний рівень підвищився за останній рік більше в чоловіків, ніж у жінок (ч - 17,8 %, ж - 9,8 %), те ж саме можна сказати і про культурний рівень (ч - 12,1 %, ж - 5,8 %).

Вважають, що їхні життєві плани реалізовано, дуже мало опитаних і знову чоловіки попереду (ч - 8,8 %, ж - 2,3 %).

На запитання "Що завжди Вам заснувати власну справу, якщо Ви захотіли цього?" набагато більше жінок, ніж чоловіків, відповіли "погане здоров'я" (ж - 41,5 %, ч - 29,6 %), чоловікам же здебіль-

шого стоять на заваді "відсутність потрібних зв'язків та знайомств" (ч - 34,4 %, ж - 27,9 %), "відсутність необхідних знань та освіти" (ч - 42,3 %, ж - 32,6 %), "нестабільність політичної ситуації" (ч - 14,1 %, ж - 8,4 %). Відсутність або нестача стартового капіталу - головна перешкода для переважної більшості опитаних, але для чоловіків більшою мірою, ніж для жінок (ч - 66,2 %, ж - 58,8 %).

Чоловіки більш активні у відповідях на запитання про умови та заходи, завдяки яким економічний стан країни і свій особистий можуть змінитися на краще.

Молода генерація живе інакшими, ніж у дорослих, проблемами, хоча занепокоєність молоді, потерпілої від аварії на ЧАЕС, своїм здоров'ям, рівнем і якістю медичного обслуговування досить значна. Для неї визначальними життєвими цінностями залишається сім'я, здоров'я та робота до душі. Для дівчат сім'я - більш значуща, ніж для юнаків. Дівчата більш заклопотані проблемами "кохання, особистого

життя" та "вибором супутника життя і створення сім'ї", а також стосунками з батьками. На другому місці для них стоїть "мати роботу до душі", на третьому - "мати добре здоров'я", на четвертому - "бути матеріально забезпеченою", на п'ятому - "бути освіченою, культурною людиною", на шостому - "жити спокійно, без проблем".

Для юнаків більш значущим, ніж для

дівчат, є прагнення "мати добре здоров'я", "бути матеріально забезпеченим", "жити в демократичному суспільстві" (юнаки більше за дівчат заклопотані проблемами суспільства, наприклад такими, як "стабілізація економічного стану", "зміцнення престижу Української держави", а також "можливістю заробляти гроші". Просування по службі у дівчат і в юнаків стоїть на останньому місці (дивіться таблиці).

Думка респондентів-старшокласників про найважливіше в їхньому житті

	Юнаки	Дівчата
Мати добру сім'ю	63,4	81,6
Мати міцне здоров'я	59,1	53,4
Мати роботу до душі	50,5	58,3
Бути матеріально забезпеченим	53,8	35,9
Бути освіченою, культурною людиною	19,4	23,3
Жити спокійно, без турбот	7,5	16,5
Цікаво проводити дозвілля	10,8	10,7
Бути чесним перед собою і людьми	10,8	2,9
Вірити в Бога	7,5	5,8
Просуватися по службі	3,2	2,0



Немає ночей тут і немає днів. Усе злилося в божевільне: зона.

Думка респондентів-старшокласників про найтурботніші для них проблеми

	Юнаки	Дівчата
Здоров'я та медичне обслуговування	48,4	45,6
Вибір професії	46,2	40,8
Кохання, особисте життя	26,9	37,9
Вибір супутника життя, створення сім'ї	15,1	35,5
Стабілізація економічного становища	38,7	30,1
Зміцнення престижу Української держави	32,3	23,3
Можливість заробляти гроші	31,2	16,2
Добра успішність у школі	19,4	15,5
Порозуміння з батьками	7,5	12,6
Розваги у вільний час	6,5	9,7
Придбання модного одягу	6,5	9,7
Порозуміння з друзями та однокласниками	8,6	7,8
Переміна місця проживання	5,4	7,8
Розвиток української культури	6,5	5,8
Свобода політичних поглядів та переконань	5,4	1,0



...Чи життя погасне ще сьогодні?

Як бачимо, юнаки, як і чоловіки, більше орієнтовані на активну життєву позицію в суспільстві, бажають, щоб кризовий стан змінився на краще.

Дівчата, як і жінки, більше орієнтовані на сім'ю, порозуміння між людьми, роботу

до душі.

Переважає більшість опитаних старшокласників, дівчата більшою мірою, ніж юнаки, планують мати сім'ю і дітей в майбутньому (д - 90,1 %, ю - 83,9 %).

Перешкодою для дівчат у створенні

УКРАЇНСЬКОЇ БЕРЕГИНИ

Боже, нам Україну зроби...



дозвілля у потерпілих жінок дедали активніше погіршуються порівняно з чоловіками. Ускладнює всі проблеми соціальна криза в Україні.

Жінки, потерпіли від Чорнобильського лиха, дивляться на майбутнє песимістичніше, ніж чоловіки і більше покладаються на Бога, тим часом як чоловіки - передусім на сім'ю та самих себе. Поза тягарем проблем, що лежать на жіночих плечах, соціо- та психокультурні стереотипи позначаються на свідомості жінок та дівчат, викликають невпевненість у власних силах, невіру, що можна самотужки домогтися бажаного.

Занепокоєність станом здоров'я та медичного обслуговування, невіра в те, що наука взмоє зупинити не задовільний та небезпечний перебіг подій характерні здебільшого для жінок. І саме серед них переважають настрої, що життя лише погіршуватиметься, а коли й поліпшиться, то дуже не скоро.

Жінки України, яким випало на долю пережити Чорнобильське лихо, мають дедалі меншу можливість для саморегуляції, духовного і професійного зростання. Фаховий і культурний рівень, реалізація життєвих планів та інші життєво важливі показники в них залишаються позаду від показників "чоловічих".

Шукаючи розради від гнітючого на-

сім'ї є "відсутність коштів для нормального життя" (д - 50,0 %, ю - 31,6 %), "невіра у можливість знайти доброго партнера для шлюбу" (д - 21,4 %, ю - 15,8 %). Для юнаків - це відсутність коштів для нормального життя і, значно більшою мірою, ніж для дівчат, - незадовільні житлові умови (ю - 26,3 %, д - 7,1 %), а також наслідки Чорнобиля (ю - 15,5 %, д - 10,7 %).

Що ж до подальшої освіти, то по закінченні школи більшість опитаних дівчат-старшокласниць мають намір продовжити її в технікумі (д - 42,1 %, ю - 21,7 %), юнаки ж здебільшого - у вузі, військовому училищі (ю - 50,0 %, д - 41,0 %) та на професійних курсах (ю - 13,0 %, д - 4,2 %).

Зміну своїх професійних планів 62 % дівчат пов'язують з переїздом до іншого місця проживання, серед юнаків таку відповідь дали лише 47,3 %.

Дівчата більшою мірою, ніж юнаки, прагнуть переїхати до інших областей України (д - 32,2 %, ю - 20,3 %) та за межі СНД (д - 11,1 %, ю - 3,8 %). Натомість серед юнаків досить значна частка тих, хто має намір залишатися там, де проживає (ю - 30,4 %, д - 13,3 %).

Отже, жінки більш вразливі, ніж чоловіки, до наслідків аварії на ЧАЕС.

Стан фізичного та психічного здоров'я, матеріальне становище, харчування,



строю в сім'ї, жінки знаходять її у відпочинку, у веселій компанії, відвіданні церкви та молитві, а чоловіки після сім'ї та веселої компанії надають перевагу алкоголю.

Молода генерація потерпілих від Чорнобильської катастрофи менше за дорослих заклопотана цими проблемами, але стан їхнього здоров'я та медичне обслуговування і для них залишаються найважливішими цінностями.

Дівчата більш орієнтовані на сім'ю, пошук супутника життя, порозуміння з родичами, роботу до душі та виїзд за межі України, юнаки ж - на активну життєву позицію в суспільстві. Прагнучи заробити гроші на життя, вони згодні навіть кинути навчання, але здебільшого хочуть залишитися в Україні.

Головну напругу в потерпілих від аварії на ЧАЕС породжує вплив радіації на здоров'я. Дані ООН зафіксували, що багато молодих жінок із уражених зон вирішили взагалі не мати дітей через побоювання народити хвору дитину. Кількість викиднів у забруднених містах удвічі більша, ніж у "чистих", а вроджених аномалій - більша втричі.

Проте життя бере своє, потерпілі поволі адаптуються до нових умов життя. Про це свідчить й активна життєва позиція підрастаючого покоління, вони більш оптимістично дивляться у майбутнє.

Е. ПЛІСОВСЬКА,
(Інститут соціології
НАН України).

Фотознімки

Володимира САВРАНА.



Радіологічні дослідження у одній із лабораторій ЧДНТЦ МД.